

OCUPAȚIILE DE BAZĂ ÎN SATUL DRĂGUȘ ÎN SECOLUL AL XX-LEA*

Ioan-George ANDRON

INTRODUCERE

Situat în partea sud-vestică a județului Brașov și la poalele Munților Făgăraș, satul Drăguș dispune în hotarul său de un teren alcătuit în cea mai mare parte din șes cu denivelări ușoare.

Continuând o îndelungă tradiție transmisă din generație în generație, drăgușenii își asigurau cele necesare traiului prin propriile eforturi, economia tradițională – bazată pe cultivarea plantelor și creșterea animalelor – fiind în cvasitotalitate autarhică.

Din timpuri imemoriale și până astăzi, teritoriul extravilan al satului este împărțit în trei "hotare": *Bungetu* (spre Viștea de Jos și Viștea de Sus), *Din Jos* (spre Sâmbăta de Jos și Oltet) și *Din Sus* (spre munții de la sud de sat). În fiecare hotar se găsesc intercalate zone necultivabile, terenuri umede aflate în preajma unor pâraie, care au fost folosite dintotdeauna ca fânețe (*fânețe*) sau ca locuri de păsunat.

Suprafețele agricole deținute de gospodarii drăgușeni sunt cele obișnuite în Transilvania. Potrivit unei statistici din anul 1938¹, mai mult de jumătate din cele 308 gospodării din sat dețineau o suprafață cuprinsă între 4-8 ha, iar peste un sfert dețineau între 8-12 ha, ceea ce arată preponderența gospodăriilor de mijlocă și cu suprafețe cuprinse între 4 și 12 ha, care alcătuiesc aproape 80% din gospodării.

Suprafața (ha)	Gospodării nr.	Gospodării (%)	Suprafața Jugăre ²	Suprafața (%)
sub 1	7	2,3	4	0,1
1-4	29	9,4	142	3,5
4-8	156	50,7	1.653	41,0
8-12	86	27,9	1.467	36,4
peste 12	30	9,7	766	19,0
TOTAL	308	100%	4.034	100%

O caracteristică a agriculturii din Drăguș o constituie fărâmîțarea suprafeței agricole deținute de fiecare gospodărie în multe parcele mici denumite de drăgușeni *locuri*, repartizate în mod aleatoriu (ca rezultat al succesiunilor și tranzacțiilor care au avut loc de-a lungul timpului) pe cele trei hotare ale

* Acest studiu se bazează pe informațiile obținute în Drăguș în luna august 2001, în cadrul campaniei de cercetare efectuate de colectivul științific al Muzeului de Etnografie Brașov, sub coordonarea dr. Ligia Fulga.

satului. Numărul mediu al parcelelor deținute de o gospodărie este de 35, gospodăriile mici fiind mai puțin fărâmătate decât gospodăriile mari. O statistică din anul 1938 arată parcelarea proprietății în Drăguș (suprafața arăturilor, fânețelor și păsunilor) pe categorii de gospodării³:

Categorie gospodăriilor	Număr gosp.	Suprafața (jugăre)	Parcele extravilane	Media parcelelor pe gospodărie
sub 2 jugăre	7	4	18	2,6
2-7 jugăre	29	136	489	16,8
7-14 jugăre	156	1.536	4.807	30,8
14-21 jugăre	86	1.351	3.704	43,0
peste 21 jugăre	30	706	1.719	57,3
TOTAL	308	3.736	10.737	34,8

La Drăguș nu s-au comasat niciodată terenurile. Deși conștienții de avantajele pe care le-ar implica gruparea loturilor mici și risipite în suprafețe mai întinse și compacte (scurtarea distanțelor de parcurs, facilitarea efectuării lucrărilor agricole), din diferite motive sătenii au evitat să ia această măsură.

Ocupațiile de bază ale locuitorilor satului Drăguș din Tara Oltului, în ultima sută de ani, au fost cultivarea plantelor și creșterea animalelor, practicate în strânsă interdependență.

Plantele cultivate asigurau atât principala hrană a oamenilor cât și a animalelor, iar animalele asigurau forța de tracțiune pentru mijloacele de transport și pentru utilajele agricole, constituiau o sursă de alimente și furnizau îngrijășământul natural necesar fertilizării solului.

Atât soiurile de plante pe care le cultivau drăgușenii, cât și rasele de animale pe care le creșteau erau determinate de calitatea solului și de condițiile de microclimat. Datorită calității slabe a solului, nutrețurile obținute sunt de slabă calitate, ceea ce a determinat orientarea spre creșterea cu preponderență a bivolilor, mai puțin pretențioși în ceea ce privește hrana decât vitele cornute și caii. Pe de altă parte, gunoiul produs de bubaline – datorită nutrețului sărac pe care îl consumă – este și el mai puțin eficient, de aceea unii țărani din Drăguș cumpărau din alte sate gunoi produs de vite cornute și de cai.

Am structurat studiul nostru în două părți, unul dedicat cultivării plantelor iar celălalt creșterii animalelor, fiecare dintre ele incluzând trei perioade: prima perioadă tratează aspectele tradiționale ale celor două ocupării, caracteristice până la colectivizare (1900-1962), a doua tratează cele două ocupării în perioada ființării CAP-ului (1962-1990), iar a treia perioadă tratează aspectele actuale ale ocupărilor, de la desființarea CAP-ului și până astăzi (1990-2001).

CULTIVAREA PLANTELOR 1900 – 1962

Pe parcursul multor generații, drăgușenii au învățat care plante se pot adapta solului sărac – *rece*, cum îl denumesc ei – pe care îl dețin, care sunt perioadele optime pentru diferitele lucrări agricole și cum să alterneze culturile pentru a obține recolte cât mai bune.

La începutul secolului al XX-lea, cea mai mare parte a terenului arabil era cultivat cu secără, hrișcă, porumb, ovăz și cartofi, alături de care se cultivau – pe suprafețe mici – plantele textile (cânepă și inul), dovleacul și fasolea.

Prin rotație, în fiecare an, unul din cele trei *hotare* era lăsat *ogor negru*. În anul următor, pe terenurile din hotarul lăsat ogor se semănau plantele cerealiere. După plantele cerealiere (în al treilea an) se cultivau plantele prășitoare, cartoful și porumbul. Deoarece sătenii dețin loturi în toate cele trei hotare ale satului (Bungetu, Din Sus și Din Jos), toate gospodăriile au în fiecare an culturi de cereale, de plante prășitoare și terenuri pentru păsunatul vitelor și oilor. Prin tradiție, ovăzul se cultivava într-o anumită parte din hotarul lăsat *ogor*, iar ciurdarii și ciobanii aveau grija ca vitele și oila păsunate pe ogor să nu intre în lanurile de ovăz.

Exemplificăm rotația culturilor pe cele trei hotare în patru ani consecutivi:

	primul an	al 2-lea an	al 3-lea an	al 4-lea an
BUNGETU	ogor	grâu secără	porumb cartofi	ogor
DIN JOS	porumb cartofi	ogor	grâu secără	porumb cartofi
DIN SUS	grâu secără	porumb cartofi	ogor	grâu secără

Ogorul. Toamna, pe hotarul de pe care s-au recoltat – prin octombrie – plantele prășitoare (cartoful și porumbul) erau lăsate să pască bivolițele și oila. Primăvara, după topirea zăpezii, acestea erau scoase din nou la păscut, iar pe la 1 iulie se făcea *ogor*, adică se ara la o adâncime de circa 15-20 cm. Se făcea arătura *în lături*, începând de la mediana lotului, brazdele se întorceau spre exterior, iar pe mijlocul lotului rămânea un mic șanț numit *răzor*. Pe ogorul arat creștea din nou iarba, iar vitele și oila erau scoase din nou la păscut. Nu toți țăraniii își arau în același timp loturile din partea satului lăsată *ogor* – aratul se desfășura într-un interval de circa două săptămâni – iar vitele și oila erau mutate din loc în loc, pe terenurile unde creștea iarba. Pe la mijlocul lunii august se făcea a doua arătură *în ogor* numită *întors*, de data aceasta arătura fiind de tipul *adunat la mijloc*, adică se începea aratul de la marginea lotului, iar brazdele erau răsturnate spre mediană, umplându-se *răzorul* rezultat la primul arat, după care se grăpa. Într-un interval cam de o lună de zile, între mijlocul lui august și mijlocul lui septembrie, fiecare gospodar își îngunoia loturile din *ogor*. Gunoiul se transporta la câmp cu carul căptușit cu scânduri și era împrăștiat direct din car cu furca cu patru coarne din fier. În a doua jumătate a lunii septembrie, după îngunoire, se ara din nou.

Gunoiul era adunat într-o groapă amplasată în curte, lângă grajd. Grajdurile aveau pământ pe jos, iar urina animalelor se infiltra în pământ, fiind absorbită doar parțial în gunoi. Abia după al doilea război mondial unii gospodari și-au amenajat gropi de gunoi din ciment turnat în cofrag peste bolovani de râu, care asigurau o colectare mai eficientă a îngrășământului.

Aratul se făcea odinioară cu *plugul bătrânesc* – cum i se zice astăzi –, având *hieru plugului* și *cormanul* din fier, iar *grindeiul* și *coarnele* din lemn. *Rotilele* erau în întregime din lemn, doar rafurile care îmbrăcau obezile roțiilor erau din fier. Se ara cu doi *tauri* (bivoli) sau cu două bivoile înjugate la plug, mai rar cu boi și foarte rar cu cai, care erau foarte puțini în sat. Doar câțiva drăgușeni țineau cai, iar aceștia își asigurau nutrețul lucrând în parte fânețele unor sași de peste Olt, în Cincu, Cincor și alte sate, care aveau fânețe de calitate și excedentare. Drăgușenii coseau fânul, îl întorceau și îl făceau căpițe; din 10 căpițe de fân făcute, 5 erau duse acasă la sas, iar 5 erau transportate cu carele la Drăguș.

În perioada interbelică, prin anii '30, urmând exemplul sașilor din satele de peste Olt, s-au cumpărat în sat *pluguri de hier* importate din Germania. Primele pluguri germane aveau doar piesele principale, active, din fier, iar grindeiul și coarnele erau confectionate din lemn de fag de gospodarii însăși sau de rotarii din Drăguș. Apoi, au apărut pluguri germane *Patent* în întregime din fier, iar ulterior s-au produs și pluguri românești din fier.

Cerealele. Hrișca era singura plantă cerealieră care se semăna primăvara. Înainte de primul război mondial ea se cultiva pentru pâine, iar în perioada interbelică s-a mai cultivat pe suprafete mici ca nutreț pentru animale.

Plantele cerealiere se cultivau pe terenurile din hotarul satului lăsat în anul precedent "ogor". Pentru semănatul grâului și secarei se foloseau boabe din recolta aceluia an; dacă vreun gospodar nu reușea să-și treiere grâul sau secara secerate în acel an până la însământat, împrumuta de la un vecin sau o rudenie un sac-doi de boabe. Înainte de semănat, se obișnuia ca grâul să fie tratat. Într-o *troacă* (covată de frământat pita) sau într-un *ciubăr* din doage se punea o *baniță* (sau *măsură*, echivalentul a 15 kg sau 20 litri) de boabe peste care se turna un amestec de *zeamă de var* și *zeamă de piatră vânătă* preparat într-o găleată. Boabele se amesteca cu soluția, se punea în saci și se duceau pe câmp. Pe terenul îngunojat și arat se semăna, luând câte o mână de boabe din sacul legat pe după gât, iar la fiecare doi pași făcuți, semănătorul le împrăștia cât mai uniform pe holdă. După semănat, se grăpa cu grapa cu grapa având cadrul din lemn și dinți din fier.

În deceniul patru al secolului al XX-lea au apărut în sat *mașinile de semănat* pe 15 rânduri – impropriu numite *mașini*, fiind trase de animale – fabricate în Germania. Au fost 7 asemenea mașini, dintre care una era proprietatea unui gospodar înstărit, celelalte fiind cumpărate și folosite în comun de grupuri de săteni asociați. După ce le foloseau pe pământul lor, aceștia le închiriau și altor săteni pe bani sau pe *bucate* (boabe de cereale). Cu acele mașini de semănat se semănau doar unele cereale (grâul, secara, ovăzul), nu și porumbul.

Primăvara, printre firele de grâu creștea o buruiană numită *cocoșei*, câte un fir răzlet de secără și fire de *mărăcini*, care erau smulse cu mâna sau tăiate de la rădăcină cu briceagul, apoi îndepărtate din lan.

Bătrânii își amintesc, din spusele părintilor lor, că mai demult recoltatul cerealelor se făcea cu *secera* de către femei, iar bărbații legau în urma lor snopii și îi clădeau în *cliae*.

După primul război mondial s-a trecut la seceratul cu coasa de către bărbați, iar femeile, în urma lor, făceau *legăturile* și legau *snopii*. Pentru secerat, coasa era prevăzută cu o *grebluță* de paltin (asemănătoare unei greble cu trei dinți lungi de circa 10 cm) fixată de *toporâie* prin intermediul unei nuiele (de alun sau mesteacăn) arcuite numită *bătea*. Snopii erau clădiți în aceeași zi în cliae, alcătuită la Drăguș din 30 de snopi așezăți în cruce. Primul snop dintr-o cruce era frânt cu piciorul pe la mijloc și pus la baza crucii, cu paiele pe pământ și spicile deasupra. Peste el se așezau snopii cu spicile spre interiorul clăii, începând de la răsărit și continuând în sensul mișcării soarelui pe cer: miazăzi, apus, miazănoapte, răsărit s.a.m.d. Clăile la Drăguș nu sunt fixate cu pari, ca în satele de la nord de Olt. În funcție de starea vremii, clăile erau lăsate pe miriste până se usca iarba cosită o dată cu paiele cerealelor și totodată se mai coceau și boabele. Apoi, snopii erau transportați acasă cu carul prevăzut cu *loître* lungi de 3,5 metri. Carul intra în *aria surii*, iar snopii erau descărcăți și depozitați în *felderă* pe un pat de paie, să nu stea pe pământ. Uneori snopii ajungeau până la acoperișul felderii, aceasta neavând pod.

Sura era denumită construcția anexă care includea sura propriu-zisă sau *aria surii*, flancată de *grajd* și de *felderă*. Până la primul război mondial cerealele se treierau cu *îmblăciul* în aria surii, unde snopii erau așezăți pe două rânduri *cap în cap* (cu spicile la mijloc), fără a se suprapune. Fiecare gospodar își *îmblătea* recolta sa, eventual se ajutau între ei vecinii sau rudeniile. *Îmblăciul* era identic cu cel folosit în alte zone din țară, fiind alcătuit din *dârjală*, o coadă lungă din lemn de alun, mai ușor, legată prin curelușe din piele de *hădărag*, bățul mai scurt, mai gros, mai tare și mai greu din lemn de fag, cu care se băteau snopii.

Prin anii 1920-1925 au fost aduse pentru treierat primele batoze, din alte sate. După 1930 vecinătățile din Drăguș (asociații de 50-60 de gospodari) au început să-și cumpere batoze proprii. Au fost patru batoze în sat, germane, marca *Neuman*, cu tobole de 900 și 1000 mm. Fiecare batoză era acționată de propriul motor pe benzинă, având un cilindru de mare capacitate și o roată cu diametrul de circa 1,5 m – cu rol de volant – legată de roata batozei printr-o curea de transmisie din piele lată de 20 cm și foarte lungă (între batoză și mașină era o distanță de circa 10 m). Atât batoza, cât și motorul montat pe un cadru cu patru roți erau trase de către un atelaj alcătuit din doi sau patru bivoli pe la gospodăriile fiecărui membru al vecinătății proprietare a batozei. În curțile unde sura era dispusă perpendicular pe lot (paralelă cu strada) mașina stătea în curte, batoza intra în aria surii, iar snopii erau luați cu furcile din felderă și introduși direct în batoză. Paiele ieșeau la *curu* batozei, erau scoase în grădina din spatele surii și apoi clădite în *siră*. *Bucatele* (boabele cerealelor) ieșeau la *capu* batozei direct în sacii de cânepă, sortate în patru categorii. În curțile unde sura era dispusă în axul casei (perpendicular cu strada) atât mașina cât și batoza funcționau în curte iar paiele se clădeau în siră în ogrădă. După ce terminau de treierat cerealele proprietarilor, batozele erau purtate pe la alții săteni pentru un *uium* de 12% din boabele obținute, uiul care se împărtea între proprietarii-acționari ai batozei.

Când autoritățile comuniste au introdus regimul *cotelor*, prin 1948, s-a interzis treieratul în curțile oamenilor, acestia fiind obligați să treiere la *arie*, amenajată în fiecare an în hotarul cultivat cu cereale, într-un loc stabilit de autorități. Cele patru batoze din sat erau duse la arie, unde toți gospodarii trebuiau să-și transporte cu carele snopii de cereale și să-i clădească în *stoguri* aliniate pe două rânduri și grupate câte patru. După treierat fiecare sătean își ducea paiele acasă, iar din cerealele obținute un procent însemnat – în funcție de suprafața de teren arabil deținută de fiecare gospodărie – trebuia "vândut" la stat la un preț derizoriu, mult sub prețul pieței, și dus la *Bază*, la Voila. Dintr-o recoltă de 12 sau 15 saci, unii gospodari duceau acasă de la arie 2-3 saci de boabe.⁴

Până la colectivizare, produsele cerealiere (grâul, secara și porumbul) erau măcinate la morile din Drăguș. În perioada interbelică au funcționat trei mori de apă: *Moara din Sus* a familiei Trâmbițaș, *Moara de la Șipot* care aparținea unei asociații de proprietari drăgușeni și *Moara din Jos* sau Moara Rogozarilor, de asemenea proprietatea mai multor săteni. Pentru a obține făină de calitate mai bună, unii drăgușeni se duceau la moara sistematică din Viștea de Jos. În perioada "cotelor" cerealele care le rămâneau sătenilor după achitarea obligației către stat erau măcinate tot la morile din sat. Tradițional, în fiecare gospodărie se afla un cupitor de pâine amplasat în tindă la casele bâtrânești, iar la gospodăriile noi, într-o anexă.

Cartoful. Toamna, înaintea primei ninsori, terenul de pe care s-au recoltat cerealele se ara cu plugul, fără să se grăpeze. Primăvara, după topirea zăpezii, pe la începutul lunii aprilie, se ducea cu carul gunoiului, care era descărcat de-a lungul lotului în *căpițe* aflate la o distanță de 10-15 m una de alta, după cât de lat era terenul. A doua zi se duceau cu căruța sacii cu cartofi aleși pentru plantat, care se descărcau din loc în loc pe teren. Bărbatul trăgea o *brazdă* cu plugul, iar femeia mergea în urma plugului purtând într-o *corfă* (coș din nuiele impletite, cu fundul rotund) cartofi luati din sacii răspândiți pe teren și punea pe fundul brazdei, cam la 40-50 cm distanță, un cartof de mărimea unui ou sau 2-3 cartofi mai mici. Apoi femeia, ajutată de un copil sau chiar de bărbat, lăua într-o corfă gunoi din căpița cea mai apropiată și punea câte o mână de gunoi peste cartofi. Următoarea brazdă trasă de plug acoperea cu pământ cartofii și gunoiul. În această brazdă (a doua) nu se plantau cartofi. În a treia brazdă trasă de plug se puneau din nou cartofi și gunoi pe care a patra brazdă îl acoperea, și așa mai departe. Deci, cartofii se plantau tot în a treia brazdă făcută de plug, astfel că între rândurile de cartofi rămânea o distanță de circa 50 cm. După plantatul cartofilor, terenul nu se grăpa.

După vreo două-trei săptămâni de la plantat, cu puțin înainte de a ieși din pământ frunzele de cartofi, terenul se grăpa cu grapa de lemn cu dinți de fier.

Când cartofii erau ieșiți din pământ cam la 20 cm, se facea *prima sapă* cu prășitoarea numită *mașina de săpat*, confectionată în sat de gospodari sau de rotari (componentele din lemn) și de fierari. Avea un cadru lung cam de un metru și jumătate (format din două grinzi paralele) care avea într-un capăt roata (cu spițe din lemn și raf din fier), iar la celălalt capăt *coarnele* din lemn, ca la plug. De cadru erau fixate trei *sape* din fier, făcute de fierar. Tinută de coarne,

mașina de săpat era trasă de două animale – de obicei bivolițe – și tăia buruienile dintre două rânduri de cartofi. După prășitul cu prășitoarea, buruienile dintre cuiburile aceluiasi rând erau tăiate manual, cu sapa.

A doua *sapă* (prăsilă) se făcea la fel ca prima, pe la mijlocul lunii mai. A treia prăsilă, numită *făcutul mușuroiului*, se făcea cu mașina de săpat, căreia î se adăugau două *cormane* din fier care răsturnau pământul în două laturi, spre cele două rânduri cu cuiburi de cartofi.

Cartofii se recoltau toamna prin septembrie-octombrie, scoțându-se cu furcoiul cu patru coarne din fier, apoi se adunau în corse din care se încărcau în saci, aceștia se duceau cu carul în gospodărie unde erau păstrați în beci, jos pe pământ.

Porumbul. Ca și cartoful, porumbul se semăna primăvara pe terenurile de pe care se recoltaseră în anul precedent cerealele, toamna pământul fiind arat.

În perioada interbelică, continuând o tradiție mai veche, primăvara terenul se ara și se grăpa, apoi se *brăzdu*, adică se trăgeau cu plugul brazde cam la o jumătate de metru distanță. În brazde se punea cu mâna gunoi, apoi peste gunoi se presărau, tot cu mâna, câte 4-5 boabe de porumb la un loc. Brazdele se acopereau cu pământ, cu plugul sau cu sapa. Prășitul se efectua în același fel ca și la cartofi. Au existat, tot pe vremea aceea, și câteva mașini de semănat porumb pe rânduri, acestea fiind proprietatea comună a unui grup de gospodari.

Plantele oleaginoase. Până pe la al doilea război mondial, uleiul comestibil se obținea, la Drăguș, din semințele de dovleac, care se semănau o dată cu porumbul, presărând câte un sămbure la câțiva metri distanță, în sirul de porumb.

Toamna, când erau copți, dovleciii se duceau în gospodărie și se dădeau la bivolițe și la porci, cruzi sau fierți. În prealabil se scotea cu mâna sămburii și se uscau la soare. După ce se adunau toți sămburii și se uscau bine, erau duși în saci cu căruța la *ciocane*, adică la *piua de ulei* cu ciocane a lui Trâmbițaș. Instalația era acționată de forța apei râului Drăguș, fiind amplasată lângă moară și joagăr. Instalația de zdrobit semințele avea la bază un trunchi masiv de lemn lung de 4-5 metri, în care erau practicate vreo 10 scobituri cilindrice, în care cădeau ciocanele. Ciocanele glisau pe verticală, având fiecare câte o pană din lemn, agățată alternativ de câte un dintre încastrat în axul roții cu scocuri învărtit de forța apei. În scobituri se punea sămburii de dovleac, care erau zdrobiți de ciocane până se mărunțeau ca făina. Aceasta era cernută cu o sită, apoi se punea pe o vatră constând dintr-o lespede de piatră având diametrul cam de 80 cm, sub care se făcea foc. Făina se prăjea pe vatră amestecându-se să nu se ardă, apoi, aşa fierbinte, se înfășura într-o țesătură de postav și se punea la stors. Storsul se făcea într-o instalație cu berbeci verticali, care băteau în cap penele orizontale, care presau sacul cu făină din care ieșea uleiul, adunat într-un vas. După stors, în postav rămânea *turta* având un diametru de circa 30 cm, care se dădea la vite.

În perioada de după al doilea război mondial și până la colectivizare, uleiul comestibil se obținea din semințe de floarea soarelui care se duceau la fabrica de ulei din Avrig. Acolo semințele se vânturau alegându-se cele pline care se treceau prin mașina de descojit, miezul era măcinat, făina rezultată era prăjită, apoi introdusă într-o presă din care curgea uleiul și rămâneau turtele.

Fabrica își păstra uiumul, restul îl dădea oamenilor: pentru fiecare 5 kg de semințe se primea 1 litru de ulei. Turtele se dădeau la porci și la vite, după ce erau înmuiate în apă și zdrobite.

Plantele textile. Până după al doilea război mondial, fiecare gospodărie cultiva anual o suprafață cam de un ar ($100 m^2$) cu cânepă, din care femeile țeseau pânză pentru îmbrăcăminte (cămăși, izmene), *lepedee* pentru pat și saci pentru bucate și cartofi.

Cânepea se semăna primăvara prin luna mai, pe ogor sau după orice altă cultură, cu condiția ca terenul să fie foarte bine gunoit și lucrat. Pământul se ara toamna, iar primăvara se ara o dată cu arătura pentru porumb și cartofi. În ziua stabilită pentru semănat, sau cu o zi înainte, se împrăștia cu furca gunoiul pe întreg lotul. Se ara din nou și se semăna cu mâna dintr-un sac, împrăștiind semințele cât mai uniform.

Cânepea nu necesita nici o lucrare de întreținere și se recolta după seceratul cerealelor, pe la mijlocul lunii august. Se smulgeau din pământ cu mâinile *mănuuchiuri* de fire cu rădăcină cu tot (pentru că și rădăcina conținea fuior) și se loveau de picior ca să cadă pământul de pe rădăcini. Mănuuchiurile se lăsau jos pe pământ, iar după ce era smulsă toată cânepa, se *tindea*, adică mănuuchiurile erau întinse ordonat, pe rânduri, și era lăsată să se usuce la soare două-trei zile, după cum era de cald. O dată uscată, cânepa se făcea *mănuși*, adică se adunau la un loc câteva mănuuchiuri și se legau cu fire de cânepă.

De pe câmp, cânepa era dusă la *topit* la *topilă* la marginea satului în hotarul Din Sus, pe pârâul Vălcica. Pe marginile pârâului erau sute de topile, fiecare gospodărie având propria topilă care se păstra ani în sir. Pârâul Vălcica izvora în hotar, aproape de topile, avea un debit mic, lent și constant, nu se umfla după ploi. Topile aveau un contur aproximativ circular, cu marginile supraînăltate cu sapa, apa având o adâncime de circa 20-25 cm. Înainte de a pune cânepa la topit, topile erau *curătate*, trăgându-se cu sapa mâlul depus spre margini. Mănușile se așezau în topilă una lângă alta, iar peste ele se punea niște prăjini lungi de 2-4 m având diametrul de circa 10 cm, pentru a le ține în apă. Deoarece apa nu acoperea complet mănușile ci doar pe jumătate, la câteva zile femeia întorcea fiecare mănușă pe partea cealaltă. O dată sau de două ori se întorceau mănușile în topilă. Dacă apa era caldă, cânepa se topea mai repede, cam într-o săptămână, iar dacă era rece topitul putea dura două săptămâni. Femeile verificau cam la două zile firele de cânepă rupând câteva fire, să vadă dacă sunt topite sau nu. Cânepa nu trebuia ținută prea mult la topit, deoarece firele își pierdeau elasticitatea și rezistența. Despre firele ținute prea mult la topit se spunea că *s-au copt*. Când se constata că sunt topite, mănușile erau duse cu carul la râul Drăgușel unde se spălau, agitându-se fiecare mănușă în apă curgătoare și limpede a râului până rămânea curată, albă (când erau scoase din topilă, firele erau închise la culoare, maroniu închis). Spălate toate mănușile, se duceau cu carul în gospodărie, se desfăceau legăturile și firele erau răsfirate la uscat, rezemate de garduri, de casă și de acareturi. Uneori se rezemau de gard și pe partea dinspre uliță, dar seara acestea se băgau în curte și erau scoase a doua zi dimineața. Cânepa era ținută la uscat, cam o săptămână, două, după cât era de cald.

Bine uscată, cânepa se zdrobea pe *frângătoare* și rezultați *fuiocare* cu *puzderii* mai mari și mai mici, după cât de uscată fusese. Fuiocarele se puneau la soare să se usuce bine puzderiile, apoi se dădeau la *meliță*, eliminându-se cea mai mare parte a puzderilor. După ce se uscau iarăși la soare, fuiocarele se dădeau pe *hehelă*, o scândură având fixată pe ea o placă de plumb în care erau însipite sute de *acoaie* (ace de mari dimensiuni). În acele din hehelă rămâneau firele de calitate mai slabă, numite *stupă*, din care se torceau fire de urzeală și *băteală* pentru saci, *lipideauă*, *sterguri* și fețe de masă. Din fuiorul ce rămânea în mână se torceau fire pentru țesături mai fine, din care se făceau haine (cămăși, izmene). Fuiorul se torcea la Drăguș cu fusul și furca, în sat fiind doar câteva roți de tors actionate cu piciorul.

Cânepa pentru sămânță se semăna în lanul de porumb; o dată cu semănătul porumbului în brazde, din loc în loc se puneau și câteva (vreo 5) semințe de cânepă. La primul săpat al porumbului, se lăsa numai câte un fir de cânepă, cel mai mare, celelalte se tăiau. Se dezvoltă o tulpină viguroasă, înaltă cât porumbul și cu diametrul de 1-1,5 cm, având un spic cu semințe în vârf. Înainte de recoltatul porumbului, când sămânța de cânepă era aproape coaptă (nu se aștepta coacerea deplină, să nu se scuture semințele), tulpinile se tăiau cu secera, se adunau în snopi, se legau și se duceau în gospodărie. În curte se puneau la un loc mai mulți snopi, sprijiniți unul de altul la vârf, și se lăsau să se usuce la soare. O dată uscați, snopii sedezlegau, iar în aria surii tulpinile fie erau bătute cu îmblăciul, fie erau izbită de un *scaun lung* (laviță fără ladă) până cădeau jos toate semințele. Semințele se adunau la un loc, impuritățile mai mari se scoteau cu mâna, iar pentru îndepărarea impurităților mici erau *vânturate*. În curte, într-o zi cu vânt, deasupra unui ciubăru sau a unei troace de lemn, se dădea drumul dintr-un vas mai mic să curgă încet semințele; impuritățile, fiind mai ușoare, erau suflate de vânt, iar semințele, fiind mai grele, cădeau în recipient. Sămânța era păstrată până primăvara într-un sac depozitat la loc uscat, de obicei în podul casei.

Tulpinile groase rămase după scuturatul semințelor se puneau la topit în topilă, apoi se spălau și li se scotea cu mâna *teiul* (coaja). Partea lemnosă se băga pe foc, iar teiul se dădea la meșteri frânghieri care confectionau din el frânghii. În perioada interbelică în Drăguș erau doi meșteri frânghieri: Gheorghe Sitea, zis Gheorghea lui Mihai, și Gheorghe Stoia, zis Gheorghea Piscului.

Inul se cultiva și se prelucra la fel ca și cânepa, dar pe suprafete mai mici, iar sămânța era cumpărată, nu se obținea în gospodărie.

1962 – 1990

În 1962 în Drăguș are loc "cooperativizarea agriculturii", adică toți sătenii au fost obligați să se "înscrie" cu pământul în Gospodăria Agricolă Colectivă (GAC), devenită ulterior Cooperativa Agricolă de Producție (CAP). Întregul teren al satului (arabil, fânețe, păsuni) a intrat la CAP, fiind lăsată gospodarilor câte o mică suprafață de teren sub numele de *lot individual*. Fiecărei gospodării i s-a lăsat un lot de mărime variabilă, *câte 15 ari de braț*, adică 15 ari pentru fiecare membru de familie adult care lucra efectiv la CAP. În 1988 suprafața totală a loturilor individuale însumă 120 ha.

Culturile pe terenurile CAP. CAP-ul a păstrat tradiția împărțirii terenului în trei hotare, doar că Bungetu a fost lăsat mai mult ca pășune, alternând cu precădere, pe celelalte două hotare (Din Sus și Din Jos), culturile de cartofi, de cereale păioase (grâu și secară) și de porumb. Aceste culturi se cultivau fiecare pe suprafețe mari, compacte. Doar la începuturile sale CAP-ul a utilizat ca forță de tracțiune boii și caii, care au fost luați în totalitate sătenilor, cu căruțe cu tot. Au fost luate mașinile de semănat, batozele și mașinile care le actionau. În primii ani după înființare, la CAP plantele cerealiere erau recoltate ca înainte, cu coasa. O vreme au fost utilizate *secerătoare* trase de tractor, asemănătoare cu mașinile de cosit iarba, un fel de combine primitive. Apoi, CAP-ul a folosit pentru lucrările agricole utilaje mecanice de la *Stațiunea de Mașini și Tractoare* (SMT) devenită ulterior AGROMEC – Ucea, secția Drăguș. Înainte de desființarea sa, în 1990, CAP-ul avea în dotare două camioane, un tractor UT- 650 și un autoturism de teren ARO. AGROMEC-ul dispunea la Drăguș de 24 tractoare UT - 650, 6 tractoare UT - 450, 1 tractor de 180 CP, 24 de pluguri, 5 grape cu discuri, 2 semănători pentru păioase, 2 semănători pentru porumb, 5 mașini pentru plantat cartofi, 5 combine GLORIA, 1 combină pentru furaje, 5 mașini pentru scos cartofi⁵.

În anul 1988 suprafața de teren deținută de CAP a fost utilizată astfel⁶:

CULTURA	SUPRAFAȚA (în ha)
Grâu și secară	430
Orzoaică de primăvară	40
Ovăz	221
Porumb	120
Cartofi	170
Căpșuni	40
Cicoare	20
Sfeclă furajere	10
Borceag	30
Fânețe naturală	212
Pășuni naturale	418
Livadă pomicolă	180

CAP-ul cultivava cartofi pe suprafețe întinse, îngunoite, arate și grăpate cu tractoarele. Plantatul se făcea cu mașini speciale trase de tractor, pe 4 sau pe 6 rânduri. Se făceau două prașile cu mașina de prășit pe două sau trei rânduri, trasă de tractor, după care țăranii colectiviști tăiau cu sapa buruienile dintre cuiburi. După cele două prașile se făcea mușuroi cu mașina de prășit echipată cu sape adecvate pentru această lucrară.

Se constată diversificarea culturilor CAP-ului și introducerea unor culturi noi, necultivate niciodată pe terenurile individuale: căpșuni, cicoare, sfeclă furajeră, pomi fructiferi.

Cultura de căpșuni s-a introdus în 1982. Lucrările de întreținere și recoltarea s-au efectuat manual de către membrii cooperatorii, care își luau o

anumită suprafață (rânduri) în lucru, CAP-ul vindea recolta de căpsuni la CLF, iar jumătate din suma de bani obținută o împărtea membrilor cooperatori, proporțional cu suprafața lucrată.

Cultura cicoarei a fost impusă de stat din 1984, producția trebuind să fie livrată Fabricii de Cicoare din Brașov, la prețul stabilit de stat.

Sfecla furajeră s-a cultivat după 1984 ca hrana pentru bivolițele de lapte ale CAP-ului.

Borceagul s-a cultivat doar după 1988, tot ca nutreț pentru bivolițe.

CAP-ul a început să cultive, în ultimii doi ani înainte de desființare, un amestec de plante furajere perene, *fleum* și *festuca* (denumite împroprietă *iarbă de Sudan*), pe o suprafață de circa 80 ha din cele 212 ha de fânețe. Aceste plante furajere, o dată semănată pe teren arat, asigură timp de 10 ani, fără nici o lucrare de întreținere, câte o recoltă pe an, iar dacă terenul este fertilizat cu îngășăminte chimice, se obține și o a doua recoltă, *otava*. Fânul rezultat era foarte bun pentru bivolițe, mai bogat în substanțe nutritive decât fânul comun.

Livada pomicolă a fost înființată în anul 1985 în hotarul Din Sus, în locul numit *Margini*, din jos de Mănăstire. Constituită în două ferme pomicole, avea plantate 60 ha cu meri, 60 ha cu pruni și 60 ha cu vișini. După 1990 livada nu a mai fost întreținută și este în stare de degradare.

În anul 1988, CAP-ul a asigurat membrilor cooperatori o retribuție în natură constând în produse agricole, calculate în procente din producția CAP-ului din acel an⁷:

Produsul	Procentul din recolta totală	Cantitatea retribuită cooperatorilor
Grâu	12 %	220 tone
Porumb	15 %	147 tone
Cartofi	15 %	684 tone
Fân	50 %	405 tone
Paie	50 %	427 tone

Culturile pe loturile individuale. Loturile individuale primite de drăgușeni în folosință se schimbau de la an la an în hotarul De Sus și hotarul De Jos, în funcție de rotația culturilor efectuată de CAP. Loturile erau repartizate cooperatorilor primăvara, terenul fiind arat în toamna precedentă, de obicei după recoltarea păioaselor. Toate lucrările agricole (aratul, grăpatul, gunoirea, prășitul, transportul) pe loturile individuale erau efectuate de gospodari cu bivolițele, utilajele, căruțele și uneltele proprii.

Indiferent ce cultivase CAP-ul pe acel teren, pe loturile individuale drăgușenii cultivau invariabil cartofi, care se puteau planta chiar și 2-3 ani la rând pe același teren. Era considerată cultura cea mai rentabilă chiar în condițiile unei recolte mai slabe, tot era mai avantajoasă față de alte culturi. Pe loturile individuale cartofii se cultivau după aceleași medode ca și înainte de colectivizare.

Cartofii erau folosiți în alimentația familiei, pentru hrănirea porcilor și a bivolițelor, mai ales a vițelor. Pentru multe familii, cartoful constituia o sursă de venituri bănești sau produs de schimb. Cartofii ce prisoseau nevoilor gospodăriei erau vânduți în Regat (îndeosebi în zonele sudice ale Olteniei către Dunăre,

unde nu se cultivă cartofi) pentru bani sau la schimb, pe boabe de porumb sau de grâu, în echivalentul greutății (1 kg de cartofi = 1 kg de porumb = 1 kg de grâu). De obicei pentru transport se asociau mai mulți drăgușeni și închiriau un camion.

Porumbul s-a cultivat în mică măsură pe loturile individuale. Pe terenul arat de cu toamna, primăvara se împrăștia gunoi, apoi se ara, se grăpa, iar înșământatul porumbului se făcea cu mașina de semănat pe rânduri. Boabele erau măcinate la moara din sat ca făină pentru mămăligă sau ca uruială pentru porci.

În timpul CAP-ului, pe loturile individuale nu s-au cultivat cereale păioase.

1990 – 2001

După desființarea CAP-ului, în 1990, oamenii și-au recăpătat în mare parte pământurile, tot fărămițate în multe loturi, dar repartizate pe alte terenuri decât le-au avut. Astăzi suprafața totală agricolă este de 2.170 ha, din care: 1.080 ha teren arabil, 750 ha fânețe naturale și 330 ha pășuni. Pe terenul arabil se cultivă anual circa 250 ha cartofi, 200 ha grâu, 200 ha ovăz, 150 ha secără, 40 ha porumb, iar restul suprafeței îl ocupă plantele furajere perene preluate de la CAP⁸.

În ultimii zece ani se practică aceleași culturi agricole ca și înainte de colectivizare: grâu, cartofi, secără și porumb. Se aplică rotația culturilor, bienală însă, nu trienală ca înainte. În general, se alternează de la an la an cultura plantelor păioase (grâul și secara) cu plantele prășitoare (cartoful și porumbul), dar nu se mai ține seama de împărțirea tradițională în cele trei hotare (Bunetu, Din Sus și Din Jos). Unii gospodari cultivă cartofii chiar și doi ani la rând pe același lot.

Grâul se macină pentru făină de pâine la moara comunală cu trei pietre care funcționează electric. De când în sat există o brutărie (înital a CAP-ului, actual, brutărie comunală) tot mai mulți săteni apelează la serviciile ei. Majoritatea familiilor din sat dau făină la brutărie. În schimbul a 2 kg de făină și 5.000 de lei, brutăria livrează o pâine de 2 kg. Foarte puțini locuitori cumpără pe bani pâine de la magazin sau de la brutărie.

În ultimii 10 ani s-au produs mari schimbări în domeniul mijloacelor de muncă folosite în agricultură. Doar un mic număr de gospodării (circa 10 %) mai folosesc *druganele* (bivolițele) la muncile agricole și la tractiune, majoritatea folosesc caii – al căror număr a crescut considerabil – și tractoarele. Semănatul cerealelor se mai face cu mâna, din sac, dar din ce în ce mai mult se folosesc mașinile de semănat pe rânduri. Prășitul cartofilor și al porumbului între rânduri se face atât cu prășitoarele trase de cai, cât și cu mașinile de prășit tractate de tractor, iar prășitul pe rânduri, între plante, se face tot manual, cu sapa. La recoltatul cerealelor se folosesc exclusiv combinele, iar recoltarea cartofilor se face atât cu mașinile, cât și manual.

Sunt peste 100 de tractoare particulare, din care cam trei sferturi au 450 CP și un sfert au 650 CP. Tractoarele mijlocii trag pluguri cu două brăzdare, iar cele mari trag pluguri cu trei brăzdare. Se utilizează pe scară largă prășitoarele

pentru porumb și cartofi pe 3 și 5 rânduri, trase de tractoare. Pe lângă discuitoarele fostului CAP, se folosesc multe grape metalice de construcție artizanală. Semănatul cerealelor se face cu cele 10 mașini de semănat pe rânduri existente în sat. Pentru transportul produselor agricole și al gunoiului, la atelaje de cai și bivolițe se folosesc și carele și căruțele (un car de dimensiuni mai mici) din lemn. După colectivizare, de la an la an, la tot mai multe căruțe le-au fost înlocuite vechile roți din lemn cu rafuri din fier cu roți din cauciuc recuperate de la mașini, astfel că mai sunt în sat doar câteva căruțe tradiționale cu roți de lemn. Pentru tractoare se folosesc atât căruțele cu roți de cauciuc, cât și vreo 70 de remorci metalice monoax cu roți de cauciuc de construcție artizanală, având o capacitate de transport de 2-3 tone.

După desființarea CAP-ului, pe terenurile ce și le-au recăpătat, drăgușenii plantează cartofii printr-un procedeu nou. Pământul este întâi arat cu plugul și grăpat cu grapa trasă de tractor, cai sau bivolițe. Apoi, cu un utilaj asemănător cu un plug numit *marcator*, se trag *rozoare* (mici sănțulete paralele la o distanță de circa 50 cm între ele) în care se împărtăște gunoi cu mâna dintr-o copacie sau cu furca direct din căruță și *complexe* (îngrășăminte chimice) cu mâna dintr-o găleată. În rozoare se plantează cu mâna cartofii la circa 0,5 m distanță, apoi rozoarele se acoperă cu pământ trăgând o brazdă superficială cu plugul tras de un cal sau de două bivolițe. Lucrările de întreținere constau în două prașile și mușuroiit, executate cu aceleași unele și în același mod ca și înainte de cooperativizare.

Pentru plantatul cartofilor se utilizează și *mașina de pus cartofi* pe două sau pe patru rânduri, trasă de tractor, pe teren îngunoiat, arat și grăpat, după metoda ce fusese aplicată de CAP pe terenurile sale.

Producția agricolă vegetală și animală acoperă în general necesarul propriu al locuitorilor, doar la producția de cartofi se realizează un surplus, care este valorificat pe piețele din sudul țării. Angrosiști, din județele Dolj și Vâlcea mai ales, vin cu camioane și cumpără pe bani cartofi din Drăguș sau aduc în schimb porumb și grâu. Unii producători din Drăguș își duc ei însăși cartofii în Regat și îi valorifică fie pe bani, fie schimbându-i pe porumb sau grâu.

CREȘTEREA ANIMALELOR

1900 – 1962

Alături de cultivarea plantelor și în strânsă legătură cu aceasta, creșterea animalelor a constituit de asemenei o ocupație de bază a drăgușenilor. Potrivit statisticii din anul 1938⁹, în Drăguș erau 1.118 bubaline (107 bivoli, 616 bivolițe, 395 tineret), 34 cornute (12 boi, 12 vaci, 10 tineret), 53 cabaline (37 cai, 12 iepe, 4 tineret), 1.771 ovine, 932 porcine și 12.124 păsări de curte.

Bubalinele. Proportia covârșitoare a bubalinelor (*drugane* sau *drigane*, cum le zic drăgușenii) față de celelalte animale mari își are explicația în calitatea slabă a solului, care produce un nutreț sărac în substanțe nutritive, constând în fân natural, solul și clima nefiind prielnice plantelor furajere cu conținut nutritiv ridicat (trifoiul, lucerna, borceagul). Or, bivoli sunt mai puțin pretențioși în ceea ce privește hrana și întreținerea decât vitele cornute și caii, dar sunt animale

puternice și fac față la fel de bine lucrărilor agricole și nevoilor de transport. Ei au înlocuit treptat bovinele, încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, după înființarea de către stat a unei ferme de bivoli la Șercaia, în 1879. Deja în anul 1896 în Drăguș bubalinele depășeau ca număr bovinele (486 bivoli față de 479 bovine)¹⁰.

Până la colectivizare, majoritatea gospodăriilor țineau patru bivolițe (două de lapte și două juninci) sau chiar șase. Erau însă și gospodării care aveau opt sau zece capete de bubaline. Bivolițele cu lapte erau mulse, laptele fiind utilizat doar pentru consumul familiei, nefiind lăptărie în sat. Din laptele de bivoliță se făcea caș (preparat cu cheag, ca și cașul de oaie), care se consuma ca atare sau era frământat și amestecat cu puțină sare. Vitele care prisoseau, tineretul mai ales, erau vândute la târgurile din Sâmbăta de Jos, Viștea de Jos, Arpașu, Făgăraș sau Cincu, fiind principala sursă de venituri bănești pentru cei mai mulți gospodari. Hrana pentru bivolițe o constituiau fânul, cocenii de porumb și chiar paiele de secară sau de grâu.

Bivolițele erau ținute în grajd, iar vara erau scoase la pășune. De la mijlocul lunii mai până după secerișul cerealelor, bivolițele *sterpe* erau ținute la pășunea comunală din hotarul Din Sus, mai jos de mănăstire, cam la 8 km de sat, unde și pășteau și dormeau pe timpul noptilor. Bivolițele cu lapte erau păsunate lângă sat pe ogor, iar seara erau aduse de ciurdari în gospodării, unde erau mulse și dormeau în grajd. Vacile păsunau într-un *ciopor* (turmă) separat de bivolițe. În perioada interbelică erau în sat vreo 4-5 ciopoare de bivolițe și vaci. După seceratul secarei și al grâului, toate ciopoarele de bivolițe și vaci erau duse pe miriști, deoarece printre paiele de cereale creștea o iarba foarte bună de păscut.

Drăgușul a avut și *munte*, adică pășune comunala în poienile din pădurile de fag de la poalele Munților Făgăraș. Oamenii plăteau la Primărie o taxă pentru fiecare cap de bivoliță ținută vara la munte. Un ciopor de bivolițe sterpe (juninci și vaci gestante care urmău să fete toamna) erau duse la pășunea de la munte de pe la mijlocul lunii iunie până la recoltatul cerealelor. În pășunea din locul numit *Golu* era o casă din bârne de lemn de brad încheiate în cheotori, acoperită cu șită, având două încăperi (tinda și casa) în care dormeau *ciobanii de vaci* și *ciobanii de oi*. Vitele dormeau în aer liber, pe un loc neîmprejmuit. Ciobanii de obicei dormeau tot în aer liber, lângă vite, doar pe vreme de ploaie dormeau într-o colibă improvizată sau în casă.

Ovinele. Creșterea oilor este de veche tradiție în Drăguș, mareea majoritate a gospodăriilor țineau un număr de oi care le furnizau brânză pentru alimentație și lână din care femeile confectionau țesături pentru îmbrăcămintea de iarnă și țesături groase de interior.

În perioada interbelică, în majoritatea gospodăriilor se creșteau și câteva oi, 8-10-12 capete, toate din rasa turcană cu lână groasă și aspră. Doar după al doilea război mondial au apărut un număr mic de țigăi cu firul de lână mai subțire și moale, care s-au *corcit* cu turcanele, rezultând oila *stogoșe*, dar acestea erau puține. Statistica din 1938 ne arată o medie de 5,4 oi pe gospodărie. În Drăguș nu s-au ținut niciodată capre.

Pe timpul iernii oila erau ținute în gospodării, în șop, în felderă sau în grajd (nu însă în același grajd cu bivolițele sau cu vacile). Când sătău, prin

februarie, oile cu mieii erau ținute câteva zile în casă, la căldură, împreună cu oamenii. Apoi erau scoase din nou în felderă, în șop sau în grajd, dar erau separate de oile sterpe printr-un țarc din lețuri, din scânduri ori chiar prin loitrele de la car. Iarna oile erau lăsate, ziua, prin curte și în grădină, fiind hrănite cu fân și chiar cu paie de cereale. Oilor cu miei li se dădeau și boabe de porumb, iar mieilor, până ieșeau la pășune, li se dădea *făină de mălai*. Dacă pe timpul iernii, se topea zăpada și apăreau *ochiuri* (porțiuni de teren fără zăpadă), unii scoteau oile la păscut pe anumite *fete de coastă*, pe marginea pâraielor ce brăzdează hotarul satului (valea Hotarului, pârâul Crângului). Gospodarii cu oi mai multe inițiau iarna scoaterea oilor la păscut pe miriști și pe fânețe. Erau păzite de un membru al familiei sau de ciobanul care îngrijea de obicei oile vara, adunând de regulă și oile unor vecini, din cei care aveau oi mai puține. Dimineața, oile erau adunate, scoase la păscut, iar seara, se aduceau pentru înnoptat la gospodăriile lor.

Comuna avea în proprietate *muntele*, adică o suprafață din Munții Făgăraș cu păduri, pășuni în zona mai joasă din poieni, precum și pășunc alpină. Primăvara, în fața bisericii unde era adunată lumea după slujbă, primarul scotea la licitație pășuneca pentru oi din *Mucha Drăgușului*, pentru a fi arendată pe timpul verii. Licitația era câștigată de candidatul care se angaja să dea cea mai mare cantitate de brânză proprietarilor de oi și totodată pretindea de la aceștia cea mai mică sumă de bani pentru fiecare oaie ținută la pășune.

Câștigătorul licitației se numea – în această calitate – *stăpânul de munte* și se ocupa de organizarea celor trei *cârduri* (țărle) de oi care vor văra la munte: *mânzările* (oile cu lapte), *sterpele* (oile care încă nu au fătat) și *mieii* (fătați în acel an).

Tot stăpânul de munte angaja *baciul* și pe *ciobani* pentru o sumă de bani fixă stabilită prin negocieri prealabile. Uneori baciul și ciobanii erau recompensați și printr-o cantitate de brânză. În plus, baciul putea primi și un porc din cei ținuți de stăpânul de munte la stână sau dreptul de a-și ține acolo propriul porc. Stăpânul de munte asigura baciului și ciobanilor hrana pe durata stânei (*făină* de porumb, slănină, ceapă, ocazional pâine și mai rar cartofi), pe care le-o ducea cu măgarii la interval de câteva zile la stâna mânzărilor. Baza alimentației ciobanilor constă însă în mămăligă, brânză și jintiță (lapte acru).

La 21 mai se suiau oile la munte, iar *alesu' oilor* (coborâțul lor în sat) avea loc între 29 august și 1 septembrie. Toți drăgușenii care aveau oi le dădeau vara la munte. În dimineață de 21 mai, toți proprietarii de oi își duceau oile acasă la stăpânul de munte (în curte și-n ogladă), unde erau separate în trei țăruri, pe categorii: mânzările, sterpele și mieii (în țarcul mieilor intrau și berbecii). Oile erau luate în evidență de stăpânul de munte, care scria într-un registru numele, prenumele, porecla proprietarului, numărul total de oi și pe categorii. Pe baza aceluia registru, la *alesu' oilor* din 29 septembrie fiecare proprietar de oi plătea o sumă de bani. Oile fiecărui proprietar erau însemnate cu un semn specific, fie la ureche, constând în *furcăță* (crestături cu foarfecete) sau *gaură* (orificiu făcut cu preduceaua), fie erau *boite* (vopsite) pe cap ori pe spate.

După ce se adunau toate oile în cele trei țăruri, ciobanii le suiau la stână la munte. *Stâna* era o construcție permanentă a satului folosită în fiecare

an, indiferent cine era stăpânul de munte, cu pereții din bârne rotunde de brad prinse la colturi în cheotori, învelită cu șită și având o singură încăpere¹¹ numită tot *stână*. În interiorul stânei era *vatra* deasupra căreia era agățată *căldarea* pe o rudă sprijinită pe două surci înșipite în pământ. Pe patru *pociumbi* (pari bătuți în pământ, înalți de un metru) se afla *patul pentru cași*, o poliță lată, din bârne despicate în două, pe care se țineau cașii la dospit. Sub "pat" se aflau lespezi de piatră pe care se țineau *burdușii* de brânză până venea stăpânul de munte la stână și-i cobora în sat. Într-un colț al stânei, pe cetină de brad și pe un cojoc, dormea noaptea baciul, șeful stânei. În afară de căldarea de aramă, celelalte vase folosite la stână (pentru muls și prepararea laptelui) se țineau agățate în cuie pe pereții exteriori ai stânei. După unele informații¹² la munte a fost și stână cu două încăperi: una mai mare, cu *vatra*, în care se prepara brânza și dormea baciul, și o încăpere mai mică, în care se păstra burdufii de brânză. În apropierea stânei, la vale de aceasta, era *strunga* oilor, un teren cu perimetru poligonal împrejmuit cu trunchiuri de brazi având crengile necurățate, așezate două-trei unul peste altul. În partea strungii dinspre stână era amenajat *comarnicul*, locul unde se mulgeau oilo. Podit cu trunchiuri de brad despicate în două și acoperit într-o apă cu scoarță de brad și cetină, comarnicul adăpostea vreo trei *uși*, deschideri prin care oilo ieșeau din strungă pe rând la muls. Mulgătorii se deosebesc în timpul mulsului pe căte un butuc din lemn de brad.

De trei ori pe zi, dimineața când se crăpa de ziuă, la amiază și seara, oilo mânzări erau mulse. Înainte de muls erau băgate de ciobani în strungă, de unde *strungarul* le da la muls prin ușile comarnicului. Oile mulse stăteau în afara strungii până după terminarea mulsului, când ciobanii mâncau, apoi plecau cu oilo la pășune. Numai pentru muls erau băgate oilo în strungă, noaptea dormeau în preajma strungii.

Laptele era muls în *găleata* din doage de brad ținută de mulgător între picioare. Avea o capacitate de 10-15 litri, era mai înaltă pe o parte și prevăzută cu o *cană* legată cu sfoară de două doage găurile. Din *găleți* laptele se deșerta în căldarea de aramă de 50 de litri, care stătea în stână, lângă vatră. După terminarea mulsului, în laptele din căldare se punea *cheagul*. Cheagul era preparat de baci din rânză de miel sau de vițel de lapte (care nu a mâncat fân sau iarba, numai a supt lapte). Rânza se păstra uscată, iar la stână cheagul se scotea din ea, se sfărâma, se spăla și se amesteca cu lapte și sare, apoi se păstra sub formă lichidă tot în rânză sau într-o sticlă. Baciul turna cheag (o cantitate știută de el din experiență, nici prea mult, nici prea puțin) în căldarea cu laptele proaspăt muls, călduț. Dacă laptele se răcise, înainte de a pune cheagul era încălzit un pic la foc. Laptele cu cheagul se amesteca ușor cu *mestecătorul*, un lemn cioplit ca o paletă. Cam într-o jumătate de ceas, laptele se închega. Se amesteca cu mâinile și se aduna cașul din zer, se băga pe sub el o *fajă de masă* țesută din cânepă, se scotea din căldare și se punea în *crintă*. În fața de masă pusă pe crintă, cașul era frământat cu mâinile vreo 10 minute să mai lase zer, apoi fața de masă se lege, iar peste ea se punea un *capac* (un fund din blană de brad) și peste capac se punea un bolovan. Se lăsa la presat de la un muls la altul (de dimineață până la prânz, de la prânz până seara sau de seara până dimineață), apoi cașul se răsturna din fața de masă pe *patul* pentru cași, unde se lăsa la *dospit* două-trei-patru zile. Cașii preparați într-o zi se punneau pe pat unul peste altul.

Căldarea, cu zerul rămas după ce fusese scos cașul, se punea pe foc la fier, până se făcea urda sub forma unui precipitat. Urda se lua cu o strecurătoare cu coadă (de demult se folosește strecurătoarea din tablă emailată) și se punea într-un săculeț din pânză de cânepe țesută la război. Săculețul de urdă se atârnă în stână într-un cui să se scurgă zerul până la următorul muls, când se scotea din săculeț și se păstra până venea stăpânul de munte la stână și-l lăua o dată cu brânza.

Cașul dospea câteva zile pe patul pentru căsi. Durata dospitului depindea de temperatură: dacă era cald, dospea mai repede, dacă era frig, dospea mai greu. O dată dospit, cașul era tăiat cu cuțitul în bucăți *cât să le ţii în mână* și se da pe răvar (se sfărâmau) într-un ciubăr din doage. După ce în ciubăr erau sfărâmati mai mulți căsi, se frământau bine cu sare, apoi se îndesau cu pumnul în burduf, care, după ce se umplea cu brânză, se cosea cu atâ de cânepe sau bumbac cu o *undrea* (un ac mare). Burdușii cu brânză erau păstrați pe bolovanii de sub pat, până îi lăua stăpânul de munte care îi ducea la el acasă, în beci, și îi împărtea proprietarilor de oi, fiecăruia cât i se cuvenea, după numărul de oi de lapte date la stână.

Burduful se prepara de la oile tăiate sau chiar moarte accidental. Pielea cu blana *belită* (jupuită) se întorcea cu blana la interior și se ținea la cald câteva zile (la soare sau lângă sobă) până ce blana cădea de pe piele. Se curăță – cu un cuțit special asemănător unui spaclu – pielea de blana rămasă și se spăla bine în apă. Apoi se înmuia în zer, se storcea și se punea la uscat pe o prăjină. Înainte de a fi umplut cu brânză, burduful era înmuiaț în zer sau în apă caldă, apoi era stors.

În afara de burduf, brânza se mai putea păstra și în *scoartă* (coajă) de brad, dar acest procedeu era mai rar utilizat la Drăguș. Baciul descojea de jur-imprejur trunchiuri de brad, obținând o coajă de formă cilindrică pe care o cosea pe margini, iar la fund punea un capac din scoartă de brad decupată circular numit *fund*, susținut de două bețe fixate în cruce în patru găuri făcute cu briceagul în cilindru. După ce era umplut cu brânză bine îndesată cu pumnul, cilindrul era acoperit cu un *capac* tot din scoartă de brad.

Tot cam la două zile, stăpânul de munte urca la stână să vadă cum stau lucrurile, ducea baciului și ciobanilor mâncare, încărcată pe unul sau doi măgari pe care-i conducea de căpăstru, el mergând pe jos. Măgarul avea pe spinare o șa din lemn, legată pe sub burtă cu chingă, iar pe șa se punea desagii sau sacii. Mâncarea o lăsa la stână, de unde își lăua partea și ciobanii de la cărdurile de sterpe și miei. Uneori, stăpânul de munte dormea o noapte la stână, fiind departe de sat, dar putea coborî și în aceeași zi. De fiecare dată când urca la stână, stăpânul cobora în sat cu brânză.

Sterpele aveau alte locuri de păsunat decât mânzările și mieii. *La Golu* păsunau și dormeau sterpele, unde ciobanii aveau un *bordei* din lespezi de piatră acoperit cu pământ.

Mieii și berbecii păsunau mai sus, pe munte, la pășuneca alpină *În Crină*. Ciobanii sterpelor și mieilor foloseau același bordei din piatră, unde își păstraau alimentele pe care și le aduceau de la stână. Își făceau foc în fața bordeiului (sau în bordei, dacă ploua) la care fierbeau mămăliga. Dormeau afară, lângă oi, pe cojoace. Sterpele și mieii dormeau în ciopoare separate, aflate cam la 50-100

de metri. Dimineața pleau la păsunat, sterpele în jos de bordei, iar mieii mai sus de bordei, locurile de păsunat fiind aproape.

Şeful stânei, angajat de stăpânul de munte, era baciul. El răspundea de stână, mulgea oile, făcea cașul și brânza. Până la al doilea război mondial baciul și ciobanii erau numai din Drăguș, apoi au început să fie angajați și ciobani sau baci din Mărginimea Sibiului (din Rășinari și Jina) și din Argeș. Din Mărginimea Sibiului erau angajate uneori chiar *băcîte*.

La stână, pe lângă *baci* mai erau doi *ciobani* care îngrijeau mânzările, le păsunau, le păzeau zi și noapte, le adunau la muls și mulgeau și ei. Erau ajutați de un *strungar* care dădea oile la muls, aducea apă de la izvor, spăla vasele de la stână, aducea lemne pentru foc, ajuta pe baci la prepararea brânzei. Strungarul nu pleca cu oile la păsune. El dormea în stână cu baciul, jos pe cetină și pe cojoc. În dosul stânei, într-un țarc acoperit cu cetină, stăpânul de munte ținea câțiva porci, care erau hrăniți cu zer dar și pășteau în jurul stânei.

Cârdul sterpelor era păzit de doi ciobani (un cioban și un ajutor), la fel și cârdul mieilor.

La 29 august (uneori la 30 august și chiar la 1 septembrie) coborau de la munte cele trei cârduri de oi. La marginea satului stăpânul de munte amenaja un țarc din *lese* (lețuri) în care ciobanii băgau pe rând oile, în această ordine: mânzările, sterpele, mieii și berbecii. După ce toate mânzările intrau în țarc, fiecare proprietar își alegea oile sale, le scotea din țarc și le dădea în grija unui cioban pe care îl angajase dinainte să-i păsuneze oile până la iarnă. După ce erau scoase toate mânzările, în țarc intrau sterpele. Fiecare proprietar își alegea sterpele sale și le da în grija ciobanului. La fel se proceda apoi cu mieii și cu berbecii.

După ce își lua în primire toate oile sale, fiecare proprietar plătea stăpânului de munte suma de bani cuvenită pentru fiecare cap de oaie, potrivit înțelegerii făcute cu trei luni înainte, la 21 mai. Dacă lipsea o oaie sau un miel, ciobanul cârdului respectiv trebuia să justifice cu probe, în fața proprietarului și a stăpânlui de munte, cauza morții. Proba o constituia blana oii, care purta semnele specifice diferitelor cauze de deces (sfâșiată de urs, căzută în prăpastie). Pentru moartea unei oi din cauze obiective, paguba o suporta proprietarul oii. Pe baza declarațiilor ciobanului și a probei confirmate de veterinar, proprietarul primea o mică despăgubire de la Asigurări. În cazul în care ciobanul nu putea justifica dispariția unei oi, paguba o suporta ciobanul cârdului respectiv, căruia stăpânul de munte îi reținea din banii cuveniți.

O dată separate toate oile pe proprietari, în prima noapte, toate oile dormeau pe câmp sau în ograda proprietarului, păzite fiind de cioban. Deoarece fiecare familie din Drăguș deținea un număr mic de oi, mai mulți proprietari se asociau și angajau un *cioban de toamnă* pentru un cârd format din câteva sute de oi (circa 200-300 de capete). În preajma celui de-al doilea război mondial la Drăguș erau trei sau patru cârduri de toamnă.

Ciobanii de toamnă erau angajați chiar în ziua în care coborau oile de la munte, pe loc. Uneori putea fi cioban de toamnă chiar unul dintre ciobanii care au vărat oile la munte, dar de cele mai multe ori erau angajați alți ciobani. Se făcea o licitație ad-hoc între ciobanii candidați pentru păzitul cârdurilor de toamnă, fiecare oferindu-și serviciile pentru o anumită sumă de bani pe cap de

oaielor. Proprietarii își alegeau ciobanul nu neapărat cel mai "ieftin", ci țineau seama și de calitățile acestuia, de priceperea și de seriozitatea lui. Acesta era angajat numai pe bani, o anume sumă fixă pe cap de oaie. Pe durata păsunatului de toamnă ciobanul purta toată răspunderea asupra oilor luate în grijă. Ciobanii aveau și ei propriile oi, pe care le păsunau împreună cu cele ale oamenilor, astfel că era direct interesat să le pășuneze cât mai bine, să conducă cîrdul pe locurile cât mai bune de păscut, pe miriștile și pajîștile din hotarul satului. Ziua, oile pășteau, iar noaptea, dormeau în câmp, păzite de ciobanul care dormea alături de ele, înfășurat în cojoc. Toamna mânzările nu se mulgeau.

Când zăpada acoperea pământul, iar oile nu mai puteau paște, ele se alegeau. Ciobanul își conducea cîrdul într-o curte (dacă era din Drăguș, în curtea lui, dacă nu era din sat, într-o altă curte) unde veneau proprietarii și își alegeau oile. După ce plăteau ciobanului suma convenită pentru fiecare cap de oaie, le duceau în gospodăriile lor.

1962 – 1990

În 1962, când s-a înființat CAP-ul, toți caii și boii (cu harnasamente și cu car sau căruță) au fost luați de CAP. Plugurile și prășitoarele nu au fost luate de CAP. Gospodăriile care nu aveau cai sau boi au trebuit să predea o bivolită.

Majoritatea bivolițelor au rămas la oameni, în propriile grajduri, fiind folosite la efectuarea lucrărilor pe lotul ajutător, la transportul cu căruță al gunoiului și al produselor agricole. Marea majoritate a gospodăriilor au avut în timpul CAP-ului o pereche de bivolițe, pe care le hrăneau cu coceni de porumb (de pe lotul propriu sau cumpărați de la cei ce nu țineau animale, ori din Sâmbăta de Jos sau Olteț, unde nu prea țineau oamenii vite acasă), cu fân (primit în cantități mici de la CAP sau cosit prin sănțuri și râpe), dar și cu paie (din baloți primiti de la CAP). Se apreciază la 600-700 numărul bivolițelor ținute de particulari pe vremea aceea.

În acele timpuri și bivolițele particulare erau scoase la păscut, în locurile aprobatelor de conducerea CAP-ului, locuri mai rele decât cele pe care pășteau bivolițele CAP-ului. Cam de pe două-trei ulti ale satului se aduna un *ciopor de vite* (denumire generică folosită în sat pentru bivolițe) format din 70, 80, până la 100 de capete, fiecare ciopor fiind păzit de căte un *ciurdar* angajat de proprietarii animalelor. Vitele erau scoase la păscut dimineața și se întorceau scara.

Laptele furnizat de bivolițe – consumat dulce sau preparat sub formă de caș sau brânză – a constituit un aliment important pentru săteni. În timpul CAP-ului în sat a funcționat pentru o perioadă de timp o lăptărie, unde unii gospodari vindeau surplusul de lapte. Viței erau tăiați pentru carne sau erau vânduți clandestin, mai ales la orașe, la Făgăraș sau la Brașov.

CAP-ul deținea și el bivolițe, ferma zootehnică a CAP-ului din Bungetu având 11 grajduri, în care, în anul 1988, existau 1.480 capete (635 cu lapte și 845 tineret). Producția de lapte a fost de 9.740 hl, iar cea de carne de 158 tone. Bivolițele cu lapte erau păsunate în apropierea grajdurilor, iar după secerișul cerealelor erau ținute pe miriști. Bivolițele sterpe erau păsunate din jos de mănăstire, unde înnoptau în saivane din lemn acoperite cu țiglă. CAP-ul avea și

tauri pentru prăsirea bivolitelor. Pentru transportul diferitelor produse, CAP-ul a întreținut și un număr de 24 de cai (12 atelaje)¹³.

CAP-ul nu a ținut oi, acestea rămânând în proprietatea particularilor care au continuat să le întrețină ca și înainte, doar că pe timpul CAP-ului nu toți drăgușenii își dădeau vara oile la stâna de la munte. Unii, mai puțini, își vărau oile *la Ardeal*, în satele de pe malul drept al Oltului (Cincor, Cincu, Bruiu, Toarcă, Dealu Frumos, Merghindeal, Agnita s.a.). Sașii din acele sate, dar și oameni din acelle sate, din cei care aveau oi mai multe, la cunoștințe de-ale lor din Drăguș și se înțelegeau asupra condițiilor în care vărau oile, câte kilograme de caș sau telemea dădeau pentru fiecare cap de oaie ținută la pășunea lor. Stânele din Ardeal țineau între 1 mai și 1 octombrie, o perioadă mai lungă decât dura stâna de la munte datorită condițiilor climaterice mai blânde. Organizatorii stânelor din Ardeal veneau ei însăși sau trimiteau ciobani care adunau oile din Drăguș și le mănuau la stânele lor. Cașul sau telemeaua erau aduse de ciobanii din Ardeal, cu căruță sau cu mașina de teren ARO, de câteva ori pe parcursul unei veri la proprietarii oilor din Drăguș. Ciobanii din Ardeal erau plătiți atât în bani, cât și în porumb pentru fiecare oaie pășunată de ei, în quantum diferit pentru mânzări și pentru sterpe.

1990 – 2001

În zilele noastre (2001), la stâna de la munte vărează numai sterpele, mieci și berbecii. Mânzările pășunează în hotarul satului, în jurul pădurii Dumbrava, la locul numit *Tablă*, numai timp de o lună, între 1 și 31 mai. În intervalul 31 mai – 29 august mânzările pășunează *La Saivan*, lângă mănăstire. Șeful de stâna, ajutat de ciobani, mulge oile și tot el face brânza (telemea și caș, foarte rar brânză de burduf), pe care o duce acasă la el, de unde fiecare proprietar de oi își ia partea cuvenită. Șeful stânei este ales dintre proprietarii de oi mai multe, în funcție de câtă brânză se angajează să dea oamenilor și câți bani pretinde pentru fiecare oaie ținută la pășune. În acest an se dau fie 7 kg de telemea și 1 kg de urdă, fie 3,5 kg brânză de burduf, sau 6 kg de caș și 1 kg de urdă. Sunt cele mai mari cantități de brânză primite de proprietari pe cap de oaie, niciodată nu s-a dat mai mult, doar mai puțin.

După desființarea CAP-ului, în anul 1990, se țin în continuare bivoițe în gospodării, dar în număr mai mic. A crescut însă numărul vacilor; în anul 2001 existau 535 capete de animale de lapte, dintre care 381 bivoițe și 153 de vaci. A crescut numărul cailor, ajungând în 2001 la 90 de capete. Păsările de curte se cresc în toate gospodăriile, numărul lor fiind estimat la peste 10.000, din care circa 90% sunt găini, restul sunt rațe, gâște și curcani¹⁴.

În gospodăriile individuale se țineau și porci. Până la înființarea CAP-ului se creșteau porci din rasa Bazna, care au fost corcîti din ce în ce mai mult cu porci din rasa Marele Alb, care au înlocuit astăzi aproape complet rasa Bazna. Atât în timpul CAP-ului, cât și după desființare, în gospodăriile drăgușenilor

se țineau în jur de 850 de porci, care erau hrăniți cu cartofi fierți amestecați cu faină de porumb sau de secără.

Note:

1. Al. Bărbat, *Drăguș – Un sat din țara Oltului (Făgăraș). Structura economică a satului*, București, 1944, p. 14
2. 1 jugăr cadastral = 0,57 hectare (n.a.)
3. Al. Bărbat, *op. cit.*, p. 16
4. Informație de la Gheorghe Tătaru zis Grecu (n. 1916), Drăguș, Ulița Mare nr. 488
5. Date furnizate de dl. Ing. Liviu Popa, Ulița Codrari nr. 280
6. Date furnizate de d-na Maria Sofonea, fostă președintă a CAP Drăguș, Ulița Mare nr. 406
7. Date furnizate de d-na Maria Sofonea
8. Informații primite de la dl. Ing. Liviu Popa
9. Al. Bărbat, *op.cit.*, p. 45
10. *Ibidem*
11. Înformație de la Solomon Stoia zis Monu Vetii (n. 1922), care a fost cioban în anii 1935-1940, Drăguș, Ulița Mică nr. 188
12. Tătaru Gheorghe zis Grecu (născut la 22 aprilie 1916)
13. Informații primite de la d-na Maria Sofonea
14. Date furnizate de dl. Ing. Liviu Popa